

STEFAN GRILLER (Hrsg.): *Auf dem Weg zur Europäischen Wirtschafts- und Währungsunion? Das Für und Wider der Vereinbarungen von Maastricht*. Service Fachverlag, Wien 1993, 269 ss.

Unia gospodarcza i walutowa, posiadająca swą podstawę prawną w art. 102a - 109m Traktatu o Wspólnocie Europejskiej, jest niewątpliwie jednym z największych wyzwań w historii integracji europejskiej. Omawiana praca stanowi zbiór referatów, przedstawionych podczas międzynarodowego sympozjum, zorganizowanego w maju 1992 r. przez *Forschungsinstitut für Europafragen* w Wiedniu i poświęconego właśnie unii gospodarczej i walutowej. Ta dokumentacja dysputy naukowej zachowa swoją wartość niezależnie od dalszego rozwoju europejskich struktur integracyjnych. Poszczególne części książki omawiają podstawy unii gospodarczej i walutowej, analizują etapy jej realizacji, przedstawiają pozostające możliwości działania na płaszczyźnie państwowej oraz kompetencje przeniesione na organy ponadpaństwowe – zwłaszcza na Europejski Instytut Walutowy – i oceniają unię gospodarczą i walutową z punktu widzenia państwa (jeszcze) niezłonkowskiego. Wśród autorów znajdziemy tak znane nazwiska jak Wolfgang Wessels czy Norbert Berthold, ale także prezesa austriackiego banku centralnego Marię Schaumayer.

Dodatkowa wartość pracy polega na tym, iż na przebiegu konferencji swe piętno odcisnęły kontrowersje wokół treści oraz gospodarczego i politycznego znaczenia koncepcji zawartych 7 lutego 1992 r. w aktach z Maastricht; choć nie był wówczas jeszcze znany wynik pierwszego referendum w Danii, to dyskusja wokół Traktatu o Unii Europejskiej rozgorzała już na dobre. Również referaty – udostępnione dzięki publikacji czytelnikowi – zawierają naukową analizę zwłaszcza tych elementów Unii Europejskiej, które uczyniły proces ratyfikacji traktatu tak kontrowersyjnym.

Andrzej Graś

WERNER VON SIMSON, JÜRGEN SCHWARZE: *Europäische Integration und Grundgesetz. Maastricht und die Folgen für das deutsche Verfassungsrecht*. Walter de Gruyter Verlag, Berlin New York 1992, 192 ss.

Jeszcze przed kilku laty zagadnienie zgodności pomiędzy prawami zachodnioeuropejskich struktur integracyjnych a systemem konstytucyjnym Republiki Federalnej Niemiec miało charakter uboczny. Dotyczy ono przede wszystkim praw zasadniczych. Jakkolwiek Wspólnoty Europejskie już od lat dysponowały pewną paletą uprawnień, przysługujących uprzednio jedynie państwom, to dążenia do integracji kontynentu wydawały się zbieżne z regulacjami Ustawy Zasadniczej dotyczącymi istoty i kształtu tego państwa.

Stan ten uległ obecnie znacznym zmianom, o czym świadczą nie tylko ustalenia z Maastricht i podjęta w ich wyniku zmiana niemieckiej Ustawy Zasadniczej w grudniu 1992 r. Z uwagi na ten postępujący rozwój Wspólnot (będących obecnie częścią Unii Europejskiej) narzuca się pytanie o ostateczny kształt ustrojowy zintegrowanej części kontynentu i o to, jakie kompetencje państwa mogłyby ewentualnie zachować. Państwa członkowskie Unii nie mogą już bowiem całkowicie samodzielnie wykonywać tego, co należy do klasycznych uprawnień państwa. Realizacja wielu z tych uprawnień możliwa jest obecnie jedynie w ramach wspólnie powołanych do życia i wspólnie kierowanych struktur ponadnarodowych. W tym sensie każde z dwunastu, a wkrótce szesnastu państw członkowskich nie może pozostawiać jako niezależna i samodzielna całość, lecz jedynie jako część wyższej oraz podporządkowanej wspólnej „konstytucji” struktury.

W przeciwnieństwie do np. rzeczywistnienia rynku wewnętrznego, Traktat z Maastricht wywołał jeszcze przed jego ratyfikacją zacieklą dyskusję publiczną. Omawiana publikacja stanowi wkład do konstytucyjnoprawnego wątku tej dyskusji, zwłaszcza w odniesieniu do kompetencji składowych części wewnętrznych państwa. O ile bowiem dotychczas nie obowiązywał żaden

przepis prawa Wspólnot Europejskich dotyczący tych części (*EG ist bundesstaatlich blind*), o tyle do Traktatu o powołaniu wspólnoty Europejskiej po raz pierwszy włączono dwa takie przepisy: art. 198 i 146, co – jak podkreślają autorzy – ma znaczenie przede wszystkim dla Niemiec jako państwa federalnego.

Praca profesorów z Fryburga, do której dołączono wyciąg z tekstu Traktatu o Unii Europejskiej, stanowi wkład w rozwój badań konstytucyjnoprawnych w Niemczech i w Europie.

Andrzej Graś

Demoskopisches Meinungsbild in Deutschland zur Sicherheits- und Verteidigungspolitik 1992. Akademie der Bundeswehr für Information und Kommunikation, Adenau 1993, 317 ss.

Chociaż tytuł książki sugeruje, że chodzi o postawę społeczeństwa niemieckiego wobec prowadzonej przez rząd polityki obronnej i bezpieczeństwa, ale jest to w gruncie rzeczy całościowy przegląd stanowisk, opinii, oczekiwań i żądań społeczeństwa mieszkającego po obu stronach Łaby (co jest wyraźnie rozdzielane) wobec własnych władz i sił zbrojnych, będący również wyrazem niepokojów i obaw przed zagrożeniami, które niesie szybko zmieniająca się rzeczywistość w Europie i świecie. W siedmiu rozdziałach sondażom i analizie poddane zostały kwestie dotyczące ogólnej struktury *Bundeswehry*, jej spraw socjalnych, popularności w społeczeństwie itd. Znacznie ciekawsze są wyniki badań dotyczące szerszych zagadnień. I tak tytułem ilustracji można podać, iż w sierpniu 1991 r. 47% ankietowanych na zachodzie Niemiec i 50% na wschodzie opowiadało się za opuszczeniem przez RFN Paktu Północnoatlantyckiego (s. 145). Inny ciekawy, a mało znany wynik wiąże się ze zjednoczeniem Niemiec. Otóż w styczniu 1991 r. euforia z powodu połączenia była tak wielka, iż 70% zapytanych Niemców uważało, że obecna RFN będzie wielkim mocarstwem politycznym, 83% gospodarczym i 44% – militarnym (s. 108). Również interesująco wypadł sondaż dotyczący członkostwa państw Europy Środkowej i Wschodniej w strukturach *NATO*. Badania prowadzone w sierpniu wykazały, że społeczeństwo starych krajów związkowych w 43% opowiadało się za pełnym członkostwem państw postkomunistycznych w *NATO* (w nowych krajach – 33%), 41% było za współpracą bez członkostwa (49%), a 12% było przeciwnie zarówno członkostwu, jak i współpracy (na wschodzie – 14%) (s. 154).

Innym szczegółowym, wręcz drobiazgowym badaniom poddane zostały reakcje społeczeństwa niemieckiego na wojnę w Zatoce Perskiej, udział *Bundeswehry* w misjach błękitnych hełmów z mandatem ONZ i zapatrywania społeczne na możliwość uczestnictwa *Bundeswehry* w akcjach zbrojnych *NATO* poza obszarem jego działania (*out of area*). Szeroko również omówione zostały postawy obywateli Republiki Federalnej wobec wojny domowej w Jugosławii i różnych możliwości zakończenia tego krwawego konfliktu.

Generalny obraz, jaki wyłania się z tych sondaży, jest optymistyczny i potwierdza wyniki badań prowadzonych wcześniej. Zdecydowana większość społeczeństwa niemieckiego wypowiada się za ograniczonym udziałem *Bundeswehry* w rozwiązaniu konfliktów lokalnych i to tylko w ramach sił pokojowych ONZ. Akcent bardziej kładzie się na pomoc humanitarną i techniczną dla ludzi i regionów dotkniętych wewnętrznymi wojnami. Jak pokazały wyniki ankiety z kwietnia 1992 r. 69% Niemców na wschodzie i 56% na zachodzie uzależniało własne bezpieczeństwo i obronę od wspólnych działań w ramach Unii Europejskiej. Wskaźnik ten był wyższy od przeciętnej dla pozostałych członków Unii, gdzie wynosił 56% (s. 156). Reasumując więc można powiedzieć, że książka kryje w sobie kopalnię wiedzy na różne tematy i zasługuje na polecenie jej czytelnikom.

Bogdan Koszel